

УДК 373.3:615.857 - 057

О.А. Федій,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка)

ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ У ПРОСТОРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті представлений психолого-педагогічний потенціал новітнього напрямку розвитку психотерапевтичних знань – пісочної терапії. На основі аналізу сучасного зарубіжного досвіду естетотерапії природними та мистецькими засобами автором виділені найбільш ефективні шляхи впровадження пісочної терапії в освітній процес початкової школи.

У системі вищої педагогічної науки й освіти в Україні нині відбуваються динамічні зміни, пов'язані з оновленням змісту і форм професійного навчання майбутніх педагогів, пошуком нових перспективних моделей їх фахової підготовки відповідно до європейських вимог та професійних стандартів. Особливий інтерес сучасної педагогічної науки і практики викликають численні психолого-педагогічні технології відновлення індивідуально-психологічного здоров'я учнів і здоров'я нації в цілому, що знаходяться в тісному зв'язку з кризовими явищами екологічного, культурного та духовно-ціннісного характеру. Більшість учнів початкової школи потребують негайної психолого-педагогічної підтримки-допомоги з боку вчителя у подоланні негативних дій сучасного інформаційного простору, стресів, шкільних фобій, апатії та байдужості до оточення.

Розширення соціально-освітніх та естетотерапевтичних функцій вчителя початкових класів в нинішньому суспільстві, ускладнення завдань та змісту виховання дітей зумовлюють зміни орієнтирів у його професійній педагогічній діяльності – від просвітництва до життєтворчої та культуротворчої місії.

Естетотерапевтична компетентність вчителя початкової школи забезпечуватиме йому успішність виконання основних завдань навчання та виховання молодших школярів. Створення комфортного, психологічно безпечного освітнього середовища, у якому дитина змогла б вільно виявити себе та мати можливість індивідуально-творчого розвитку стає предметом дослідження сучасного наукового напрямку психолого-педагогічних знань – естетотерапії [1]. Одним з найефективніших видів естетотерапевтичного впливу на особистість молодшого школяра, що допомагатиме йому здобувати знання, формувати вміння та навички, які передбачені програмовим змістом у режимі зацікавленості, психологічного комфорту, самодостатності, є *пісочна терапія*. Назвою для цього невербального виду психотерапії стала форма виконання – гра у пісок, вона є природною формою активності дитини дошкільного та молодшого шкільного віку. Пісок та вода, як природні матеріали, володіють унікальними властивостями та здатністю викликати образи певного характеру.

Пісочна терапія заснована на творчому самовираженні людини. Цей психотерапевтичний метод спрямований на вирішення особистісних проблем через роботу з образами особистісного та колективного підсвідомого. Робота з образами у пісочній терапії – це самопізнання, особистісне зростання, розкриття творчих ресурсів, досягнення процесу зцілення душі.

У пісочному середовищі за допомогою спеціальної колекції фігурок можуть драматизуватися реальні життєві ситуації, відносно яких дитина відчуває певні труднощі. Людина, що будує свій світ у пісочниці, виступає в ролі Чарівника, який взаємодіє з природними та соціальними силами. У пісочних картинах є важливий естетотерапевтичний ресурс – *можливість позитивної зміни форми, сюжету, подій, взаємовідносин та ставлення до навчання*. Розігрування в пісочниці життєвих ситуацій дозволяє учаснику конструктивно змінити відношення до них та знайти правильні для себе рішення, побудувати взаємовідносини із самим собою та оточуючим світом. Оскільки гра відбувається у контексті казкового світу, дитина отримує можливість творчого змінення тієї ситуації або стану, які турбують її.

Як підкреслюють численні дослідження, пісочна терапія орієнтована на властивий кожній людині внутрішній потенціал здоров'я та сили. Вона спирається на природний прояв думок, почуттів та настроїв у творчості, прийняття людини такою якою вона є, разом із властивими для неї способами самоцілення та гармонізації [2]. У такий спосіб задовольняються потреби практично кожної людини в найбільш природних, комплексних способах гармонізації її внутрішнього світу.

Для дітей пісочна терапія стає ігровим способом подолання емоційної напруги, бачення та розуміння власних проблем, відновленням своєї психічної цілісності, зібранням унікального образу, картини світу. При використанні пісочної терапії у навчально-виховному процесі молодші школярі мають можливість позбутися негативних особистісних переживань та отримують величезне задоволення від процесу навчання як способу особистісного залучення до світового інформаційного простору.

Метою статті є вивчення теорії та практики світового досвіду пісочної терапії у роботі з дітьми та проектування провідних технологій пісочної терапії у педагогічно-освітнє середовище початкової школи.

Пісочна терапія у світовому науково-практичному масштабі зарекомендувала себе як ефективний практичний метод у психотерапії, педагогіці, психологічному консультуванні та театральному мистецтві. Однак, на думку провідних фахівців Росії, України, Білорусі та інших пострадянських держав, цілісна концепція пісочної терапії на сьогодні ще остаточно не сформована.

Особливе значення для розробки психолого-педагогічних технологій пісочної терапії у навчально-виховному просторі початкової школи має концепція засновника пісочної терапії К. Юнга про структуру і динаміку особистості та про індивідуальне і колективне підсвідоме. За К. Юнгом, пісок – це символ життя у Всесвіті, а піщини – це люди та інші живі істоти у цьому Світі. Пісок, вода та блакитний колір є прадавніми елементами природного оточення людини, з яких, на думку давніх філософів, складався світ. Уява про ці матеріали зберігається у колективному підсвідомому.

Теоретичним фундаментом пісочної терапії може вважатися розроблена К. Юнгом техніка активної уяви, яка несе в собі величезний потенціал індивідуального та колективного підсвідомого: "Уява – мати всіх можливостей, де подібно всім протилежностям, внутрішній та зовнішній світи об'єднуються разом" (К. Юнг) [3]. Психіці людини, вважав видатний учений, властиве прагнення до цілісності та самоцілення. Робота в пісочниці має бути спрямованою на "відновлення природних для психіки інтегруючих зв'язків між афектом та образом, у чому й полягає процес символізації" [4]. Образи цілющі, оскільки вони сприяють включенню неусвідомлених психічних змістів у свідомість. У класичній пісочній терапії людина відпрацьовує свої символи, свої проблеми і таким чином долає внутрішню кризу.

Вперше пісочницю у ігровій психотерапії запровадила у 1929 році англійський дитячий психотерапевт М. Ловенфельд у Лондонському Інституті Дитячої Психології (методика "Техніка побудови Світу"). Дослідниця вважала *цілющим тактильний контакт дитини з піском та водою*. В ігри включалися різні предмети та іграшки. Діти самі додавали воду у пісок та будували там свій Світ.

Інший представник юнгіанської школи швейцарський аналітик Д. Калф, яка за порадою самого К. Юнга у 1956 році особисто вивчала у М. Ловенфельд її методику, намагалась дослідити інший аспект у пісочній терапії, а саме: питання створення для своїх клієнтів *"вільного, захищеного простору"*, де, граючись з піском вони відчували б себе вільно [5]. Вперше її книга на німецькій та англійській мові "Пісочна терапія" виходить у світ у 1966 та 1971 роках.

Американський психотерапевт Л. Штейнхард у своїх дослідженнях об'єднала психотерапію з арт-терапією. Спеціальна художня освіта Л. Штейнхард допомогла вченій подивитися на побудований дитиною власний Світ у пісочниці очима художника, своєрідного перекладача художніх образів на мову психології дитячої душі. Тому Л. Штейнхард у першу чергу цікавить триада: дитина – психотерапевт - художній образ [6].

Сьогодні активно розробляються стратегії передачі технологій пісочної терапії педагогам, що працюють з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, соціальним педагогам, педагогам-дефектологам тощо. Пісочна терапія як вид естетотерапії забезпечує у психолого-педагогічному процесі корекції, формування й розвитку особистості молодшого школяра високий ступінь психологічної комфортності та творче самовираження дитини під час гри та занять у пісочниці. Завдяки цим властивостям пісочна терапія застосовується сьогодні у різних світових психолого-педагогічних спільнотах – у Європі, США, Японії, Австралії тощо. Деякі спроби використання пісочної терапії у роботі з певними соціально-педагогічними категоріями у спеціальних психотерапевтичних техніках здійснені в Ірландському інституті Пісочної терапії, Германській асоціації пісочної терапії, Російській Асоціації юнгіанської пісочної терапії, американськими вченими-психотерапевтами, членами Американської асоціації пісочної терапії [7: 258-275].

Окремим питанням у вимірах психолого-педагогічного естетотерапевтичного процесу постає визначення формуютьоючої сутності пісочної терапії. Вчені вважають пісочну терапію універсальним явищем: по-перше – це середовище для спілкування людини із самою собою та символами реального світу, по-друге – це метод, що володіє самодостатньою універсальністю щодо використання його у психотерапевтичній, та психолого-педагогічній практиці. Саму пісочницю дослідники називають *"ландшафтом дитячої душі"* (Т. Зінкевич-Євстигнеєва), *"мостом, який можна побудувати між підсвідомим та свідомим, між раціональним та емоціональним, між духовним та фізичним, між вербальним та невербальним"* (Н. Сакович).

Російські науковці Т. Зінкевич-Євстигнеєва та Т. Грабенко (м. Санкт-Петербург) розробили й успішно апробували систему пісочних ігор, спрямованих на навчання, розвиток та корекцію особистості дітей дошкільного та шкільного віку [8: 277-334]. Ними успішно розроблені теоретико-методичні засади пісочної терапії у психолого-педагогічній діяльності. Вченими визначені *загальні*

(принцип комфортного середовища, принцип безумовного прийняття, принцип доступності інформації, принцип конкретизації, принцип об'єктивізації, принцип орієнтації на потенціальний ресурс дитини, принцип інтегрування у соціальне середовище), та *додаткові* (принцип оживлення абстрактних символів, принцип реального проживання, принцип усвідомлення досвіду та ситуацій, принцип обміну) *принципи взаємодії педагога з дитиною*; конкретизовані основні *психолого-педагогічні вимоги* до пісочниці та її обладнання; *розроблений казкотерапевтичний підхід* до організації роботи дитини у пісочниці у чотирьох аспектах: проєктивна діагностика, психокорекція та психотерапія, психопрофілактика та власне навчання; розроблені навчально-корекційні ігри на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук, пізнавальні ігри та ігри на розвиток фонематичного слуху та корекцію звукоутворення а також методика навчання читанню та письму "Пісочна грамота" для дітей з особливими потребами [8].

Окремі розробки психотерапевтичних та психолого-педагогічних методик роботи у пісочній терапії проводились Н. Сакович та Г. Ель [9; 10]. Так, Н. Сакович визнає естетотерапевтичну цінність пісочної терапії для педагогічного процесу у надзвичайній емоційно-позитивній реакції дитини на роботу із природними матеріалами: "заняття, які проводяться у пісочниці, дозволяють зробити процес виховання та навчання природнім й таким, що приносить радість відкриття та задоволення дітям та дорослим" [9: 90]. Запроваджений у науковий обіг термін "педагогічна пісочниця" (Н. Сакович, Н. Кузуб, Е. Осіпчук).

Перенесення традиційних педагогічних занять у пісочницю, на думку провідного психолога відділу прикладної педагогічної психології Академії післядипломної освіти (м. Мінськ), члена Білоруської асоціації психотерапевтів та члена Російської асоціації арт-терапевтів Н. Сакович, дає великий виховний та освітній ефект у порівнянні із стандартними формами навчання. Зокрема дослідницею виділяються п'ять переваг використання пісочниці в освітньому просторі, що мають яскраво виражений естетотерапевтичний підтекст: суттєво підсилюється бажання дитини пізнавати щось нове, експериментувати та працювати самостійно; у пісочниці потужно розвивається "тактильна" чутливість як основа розвитку "ручного інтелекту"; в іграх з піском більш гармонійно та інтенсивно розвиваються усі пізнавальні функції (сприйняття, увага, пам'ять, мислення), а також мовлення і моторика; вдосконалюється розвиток предметно-ігрової діяльності, що у подальшому сприяє розвитку сюжетно-рольової гри та комунікативних навичок дитини; пісок, як і вода, здатний "заземляти" негативну енергію [9: 91].

Ці положення про загально-дидактичні та корекційно-виховні переваги "пісочної педагогіки" набувають актуальності у роботі з сучасними дітьми молодшого шкільного віку та в умовах практичної відсутності подібних засобів зняття негативних емоційно-чуттєвих проявів у традиційному освітньому просторі початкової школи.

Студентами та магістрами Полтавського державного педагогічного університету імені В. Короленка була успішно апробована зазначена вище методика вчених Санкт-Петербурзького Інституту Казкотерапії та розроблена методика пісочної терапії у роботі з дітьми різних соціально-педагогічних категорій на матеріалі української національної культури (серія навчальних проєктів "Країна улюбленої букви", "Мистецька пісочна грамота", "Моя місто", "Планета щасливих людей", "Літера мого імені" тощо).

Для організації роботи у пісочній терапії вчителю необхідно мати певне обладнання: це спеціальний водостійкий дерев'яний ящик розміром 50*70*8 см пофарбований зсередини голубою фарбою та заповнений на 1/3 або 1/2 частину чистим просіяним піском та колекцію міні-фігурок, висота яких не повинна перевищувати 8 см. У набір іграшок повинні увійти: **людські персонажі**; **будівлі**: дома, школи, церкви, замки, тощо; **машини**: сухопутні, морські, космічні, бойові, тощо; **рослини**: дерева, кущі, квіти, овочі, тощо; **побудови**: мости, ворота, заони для тварин тощо; **природні матеріали**: мушлі, гілочки, камінці, кістки, яйця тощо; **символічні речі**: джерела для загадування бажань, ящики із скарбами, коштовності тощо; **казкові герої**: злі та добрі; **релігійні предмети** та сувеніри; **жива зелень** та інше; **домашні речі**, гайки, флакони тощо; **пластикові або дерев'яні літери та цифри**, геометричні фігурки. Особливе місце серед фігурок для пісочної терапії мають складати особисті предмети дітей, які вони за власним бажанням збирають вдома та приносять на заняття.

Привнесення в пісочну терапію казкотерапевтичного підходу (Т. Зінкевич-Євстігнеєва) дозволяє педагогу розглядати пісочницю як:

- середовище для створення казок (таємниця народження міфу, казки відбувається набагато легше коли дивишся на реальні речі, ніж на білий папір);
- посередника встановлення контакту між дорослим та дитиною (особливо ефективно на перших етапах діяльності педагога);
- засіб усунування комплексу "поганого митця", який є досить характерним для учнів початкової школи, особливо на уроках письма: дитина працює з готовим матеріалом.

– "поле", яке дозволяє педагогу глибоко відчувати внутрішній світ дитини (споглядач ніби торкається Душі дитини, її світогляду, він стає свідком таїнства внутрішніх змін, що відбуваються в дитини під час гри та занять у пісочниці).

Як стверджують психотерапевти, дитина здатна застосовувати соціальний "пісочний досвід" у своєму реальному житті. Крім корекційно-стабілізуючої функції пісочна терапія володіє багатьма можливостями щодо використання її з дидактичною метою. Окремим блоком ігор-занять на засадах пісочної терапії є дидактичні ігри на розвиток у молодших школярів різноманітних мовленнєвих умінь: розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук, розвиток фонематичного слуху, корекція звуковідтворення, читання, письмо та розвиток зв'язного мовлення [8].

1. *Ігри на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук.* Тактильна форма відчуття у людини є найдревнішою. Кінестетичні відчуття пов'язані у людини з відчуттям самого руху: як сидимо, як стоїмо, як тримаємо олівець, ручку, чи комфортно нам при таких рухах тощо. Тактильно-кінестетичні відчуття напряму пов'язані з розумовими операціями. Пальчикові ігри у піску стабілізують емоційний стан дитини.

Промовляння почуттів, що виникають під час контакту з піськовою поверхнею, створює своєрідний чуттєвий досвід особистості, формує навички позитивної комунікації. Розвиток дрібної моторики руки корелює з розвитком мовленнєвої діяльності дитини. Вперше такі дослідження проводились М. Кольцовою.

Виділяють такі види ігор на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук у пісочниці: "Відбитки наших рук", "Що заховано у піску?" тощо.

"Відбитки наших рук":

- ✓ на рівній поверхні піску дорослий та дитина по черзі роблять відбитки своїх рук (зовнішньої та внутрішньої поверхні долоні);
- ✓ створюються різноманітні спільні візерунки (усією поверхнею долоні, ребрами долоні, кулачками, окремими пальчиками тощо);
- ✓ можна поділитися відчуттями, що виникають при роботі з піском;
- ✓ рухові вправи у піску: "ковзання" долонями або ребрами (як змія, машина тощо), зигзагоподібні або кругові рухи;
- ✓ створення малюнків у піску: "волошка", "сонечко", "дощик", "трава" тощо;
- ✓ ходіння по поверхні піску пальчиками: по черзі, одночасно, одним тощо;
- ✓ "загадкові сліди": групувати по два, по три, по чотири пальчики та створювати відбитки слідів різних тварин;
- ✓ вправа "гра на пісочному роялі" – імітація гри на піаніно.

"Що заховано у піску?":

- ✓ дорослий та дитина занурюють руки у сухий пісок, спостерігають, як при цьому змінюється рельєф піску;
- ✓ звільняють руки від піску без різких рухів: рухаються лише пальчики або здуваються піщинки;
- ✓ гра "Міна" (рука одного гравця перетворюється у міну, вона знаходиться у піску у будь-якому положенні; її треба обережно відкопати, не торкаючись її).

2. *Ігри на розвиток фонематичного слуху та корекцію звуковідтворення.* Сутність цієї категорії ігор полягає у тому, що мовлення у поєднанні з активною дією викликає позитивну мотивацію навчання: дитина стає активним учасником навчального процесу. Завдяки іграм вирішуються **навчально-корекційні** (розвиток фонематичного слуху: вміння відчувати та виділяти окремі звуки та звукосполучення; формування правильного звуковідтворення) та **психологічні завдання** (розвиток комунікативності та відчуття задоволення собою та своєю роботою).

Прикладом ігор на розвиток фонематичного слуху та корекцію звуковідтворення можуть стати ігри-казки "Подорож в країну літери А (Б, В...)".

3. *Навчання читання та письма "Пісочна грамота".* Основна ідея розробки ігор цього модуля – використання додаткового ефекту перцепції: чутливості рук та розвиток дрібної моторики. До найбільш ефективних ігрових завдань слід віднести такі:

- "Виліпи, будь ласка, літеру..." (згрібають пісок ребром долоні, зв'язують з оригіналом).
- Створимо Місто Літер (навчаються розміщувати символи у просторі).
- "Я виліплю літеру, а ти – викопай її".
- Гра "Казкові перевтілення Літер" (літера Л – в літеру А, Г в Т тощо).
- Власне писання на поверхні пісочниці. Спочатку пальчиком, потім паличкою, яку тримають як ручку.

Цікавим ефектом суто естетотерапевтичної дії можна вважати таку особливість писання на піску: дитина може дуже легко змінити (зруйнувати) неправильно написані слова, зробити це "безболісно" у

порівнянні із писанням у зошиті, де сліди помилок завжди помітні. Аналогічну картину спостерігаємо у роботі на комп'ютері, яка дуже подобається дітям.

Дитина, як правило, швидко втомлюється у процесі навчання письма за рахунок відсутності належного рівня розвитку певних психічних процесів та дрібної моторики руки. Робота з піском дозволяє зберігати та продовжити працездатність дитини у часі.

Педагог при роботі не фіксує довго увагу на помилках і тому дитина відчуває позитивне враження від писання на піску. Як свідчить досвід, дитина дуже рідко намагається уникнути від роботи, тому точніше можна визначити та зафіксувати справжню втому.

Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату, особливо у тих випадках, коли хвороба не дозволяє дитині тримати ручку, писання на піску стає справжнім рятуванням. Модуль ігор на піску з такими дітьми має свої особливості:

- писання літер можна здійснювати за допомогою "змійки" – мотузка з вузликом (змійка з головою) на піску;
- дитина бере мотузку та вільно проводить ним по піску, залишаючи слід;
- дитина може уявити собі, що тримає у руках ручку та проходить ручкою по змінному сліду (відпрацювання зигзагоподібних ліній без відриву);
- можна взяти змійку за голову як ручку і писати нею кружечки, палички тощо (як у прописі).

Зупинимося на деяких питаннях навчання граматики у пісочній терапії. Основним завданням при навчанні письма є формування вмінь та навичок грамотного, правильного письма. Дитина має відчувати різницю між голосними у сильній та слабкій позиції.

Доцільним є використання дидактичної казки про Фею-Наголос, її чарівну паличку, Принцесу та Попелюшку. Основна ідея казки: Фея-Наголос – володарка Країни Слів. Вона завжди керує балом. З тим звуком, до якого вона торкнеться своєю чарівною паличкою, відбуваються казкові зміни! Він перетворюється у Принцесу і стає головним у слові. Принцесі підкоряються усі інші звуки у слові. Можна драматизувати цю казку разом з дітьми з використанням ляльок у пісочниці.

Іншим прикладом використання пісочної терапії може стати дидактична гра-казка "Співоче озеро", основним завданням якої є формування умінь та навичок у визначенні голосних та глухих й дзвінких приголосних. Основна ідея казки: В Країні Звуків є чарівне Співоче озеро (створюється в пісочниці) в якому дуже полюбують плавати та співати голосні звуки, вони створюють на озері чудові пісні: а-а-а-а-а, о-о-о-о-о, у-у-у-у тощо. А приголосні звуки не можуть так вільно та далеко плавати на цьому озері, деякі (це – дзвінки приголосні) можуть лише зайти в нього та постояти на березі, щоб трошки підспівувати голосним: м-м, р-р, л-л тощо. Є й такі, що лише здалеку, сидячи на суші, милуються чарівним видом озера, адже вони зовсім не вміють дзвінко співати, а втім й плавати, вони сидять та дихають приємним повітрям: ш, х, т, с тощо. Завданням для дітей є правильне розміщення у пісочниці всіх звуків мови, створення пісень звуків, їх розмов тощо.

Таке навчання мові легше, відбувається швидшим темпом, цікавіше, ніж традиційне навчання. Основний принцип навчання граматики у пісочниці, як його проголошує Т. Зінкевич-Євстигнєва: *з будь-якого складного правила можна зробити цікаву гру* [8].

На уроках розвитку мовлення, іноземної мови, музики, малювання та природознавства, на заняттях у групах продовженого дня у піску можна створювати різноманітні світи: подорож у часі; подорожі різними країнами та континентами; подорожі до інших планет тощо.

Наприклад, можна познайомитися з Прадавніми часами, відтворити шлях "Підводної Одисеї Ж. Кусто", побувати на поверхні Місяця, Марса тощо. Цікавими й вражаючими можуть стати своєрідні картини історичних подій (побут прадавніх скіфів, Полтавська битва тощо) або відтворення у пісочниці карти рідного міста, фрагментів фізичної мапи певних географічних районів України тощо. При цьому дитина не лише з задоволенням фантазує, уявляє, мріє, пізнає, але й реально створює і "проживає" ці події.

Серед ігор-занять у пісочниці на знайомство з навколишнім світом можна виділити такі групи ігор для початкової школи: географічні ігри; фантастичні ігри; історичні ігри; ігри-екскурсії містом.

Розглянуті нами теоретико-практичні засади пісочної терапії як новітнього напрямку розвитку психолого-педагогічних знань, дозволили зробити такі висновки: пісочна терапія є ефективним видом естетотерапевтичного впливу на особистість з метою стабілізації її емоційно-чуттєвого стану та надання можливості творчої самореалізації у навчально-виховному середовищі сучасної початкової школи; її запровадження вчителем початкових класів у власну професійну діяльність відповідатиме виконанню основних завдань особистісно орієнтованого навчання; вона володіє величезними дидактичними можливостями щодо її використання на уроках читання, письма, розвитку мовлення, природознавства, малювання тощо у початковій школі; її запровадження у практику початкової школи вимагає певної психолого-педагогічної підготовки вчителя-гуманіста та наявність у нього

достатнього індивідуально-творчого потенціалу щодо виховання дитини за законами Світла, Добра і Любові та визнання дитячого світу як найвищої цінності земного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Федій О.А. Естетотерапія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
2. <http://www.samopoznanie.ru/school/sand-therapy/>.
3. Карл Густав Юнг Вспоминания, сновидения, размышления / Пер с нем. И. Булкиной. – К.: AirLand, 1994. – 405 с.
4. <http://psychologists.ru/psy|av01/shtml>
5. Kalf D. Sandplay. A Psychoterapeutic Approach to the Psyche. Santa Monica: Sigo Press, 1980.
6. Штейнхардт Л. Юнгианская песочная психотерапия. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
7. Лоис Кэри Семейная песочная терапия // Шефер Ч., Кэри Л. Игровая семейная психотерапия. – СПб.: Питер, 2000. – 384 с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. – СПб.: Издательство "Речь"; "ГЦ Сфера", 2001. – 400 с.
9. Сакович Н.А. Технология игры в песок. Игры на мосту. – СПб.: Речь, 2006. – 176 с.
10. Эль Г.Н. Человек, играющий в песок. Динамичная песочная терапия. – СПб.: Речь, 2007. – 208 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.12. 2008 р.

Федий О.А. Песочная терапия в пространстве профессиональной деятельности современного учителя начальных классов.

В статье представлен психолого-педагогический потенциал нового направления психотерапевтических знаний – песочной терапии. На основе анализа современного зарубежного опыта эстетотерапии природными и игровыми средствами автором выделены эффективные пути использования песочной терапии в образовательном процессе начальной школы.

Fediy O.A. Sandplay in a Space of Primary School Modern Teacher's Professional Activity.

The pedagogical and psychological potential of new psychotherapy knowledge direction - Sandplay is presented in the article. The author has selected the effective ways of the using sandy therapy in the educational process of primary school, according to the analysis of the modern foreign aestetotherapy experience and with the help of natural and playing facilities.